MEZŐGAZDASÁGI KISVÁLLALKOZÁSOK TÁMOGATÁSI FORMÁI

KOCSISNÉ ANDRÁSIK ÁGOTA – TENK ANTAL dr. – MOLNÁR BARNA dr.

ÖSSZEFOGLALÁS

A garanciarendszerek önmagukban nem vizsgálhatók, csakis a mindenkori gazdaságpolitikai célok, a már működtetett intézményrendszer és a kialakult hitelrendszer tükrében. A fejlett piacgazdaságok zöme kormányzati szinten deklarált, a kisvállalkozások segítésére irányuló garanciaprogramokkal rendelkezik, melyeket jól működő intézményhálózat hajt végre. A hazai hitelgarancia intézmények többsége a '90-es évek elején közel azonos időpontban kezdte meg a működését. Működési formájuk, logikájuk és tulajdonosi struktúrájuk eltérő, de a cél közös: segíteni a kis- és középvállalkozások kibontakozását és fejlesztését, amennyiben a vállalkozók nem rendelkeznek a hitelfelvételhez elegendő fedezettel.

Az európai integrációhoz való csatlakozás kapcsán a magyar mezőgazdaságot a finanszírozási oldaláról is újra kell gondolni. Különösen igaz ez a tőkeszegény kis- és középvállalkozásokra. Az állattenyésztéssel foglalkozó vállalkozások – objektív okok következtében – eddig is hátrányos helyzetben voltak, az EU csatlakozást követően pedig – az ott alkalmazott támogatási rendszer miatt – helyzetük tovább romlik. A kisvállalkozások döntő többsége csak kis projektek végrehajtására képes, mivel az előírt pályázati feltételeknek (saját erő, foglalkoztatás, birtoknagyság stb.) nem felelnek meg.

A jövő legfontosabb feladata, olyan viszonyok megteremtése, amely állami szerepvállalással növelni tudja az erre alkalmas kisvállalkozások versenyképességét. Már az is komoly segítség lenne számukra, ha a nemzeti támogatások hatására a siker reményében pályázhatnának EU strukturális és vidékfejlesztési forrásokra (alapokra). Az első időszakban önerőből erre biztosan nem lesznek képesek, ezért célszerű szervezett formában szakembereket biztosítani számukra, különösen beruházási tevékenységük optimalizálása céljából.

AZ AGRÁR-VÁLLALKOZÁSI HITELGARANCIA ALAPÍTVÁNY TEVÉKENYSÉGE

A '90-es évek három legjelentősebb garanciaintézménye: a *Hitelgarancia Rt.*, a *Start Alap* és az *Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány* (a továbbiakban: AVHA). A mezőgazdasági kisvállalkozások finanszírozásában az AVHA jelentős szerepet játszik (*Révész*, 1997).

Több mint egy évtized telt el azóta, hogy az AVHA 1991-ben, az országban elsőként megkezdte a hitelgarancia nyújtást. Korábban Magyarországon ez a fajta pénzügyi szolgáltatás ismeretlen volt, de az elmúlt időszakban a pénzügyi infrastruktúra részévé vált.

Az AVHA célja a vidéken működő kis- és középvállalkozások, illetve társas vállalkozások hitelképességének növelése, a hitelhez jutás feltételeinek javítása. Az AVHA akkor vállal a kölcsönhöz, vagy a bankgaranciához hitelgaranciát készfizető kezesség formájában, ha a

vállalkozás kölcsönnel megvalósítandó tevékenysége az agrárágazathoz tartozik, vagy a vállalkozás tevékenysége és a kölcsönfelvétel célja – az agrárágazattól függetlenül – összefügg a vidékfejlesztéssel, amely a vidéki vállalkozások bármely területét érintheti (infrastruktúra, falusi turizmus).

A hitelgarancia (készfizetőkezesség) nyújtásának feltételei

- a garantálható kölcsön összege maximum 120 millió forint lehet;
- a vállalkozás által foglalkoztatott munkavállalók száma maximum 25 fő;
- egyéni vállalkozó esetén a vállalkozó magyar állampolgár, társas vállalkozás esetén a belföldi természetes személyeknek többségi tulajdonnal kell rendelkezniük;
- fiatal agrárvállalkozóknál 20 millió forint összegig 80% kezességet vállal, eltérően az általános szabályok szerint egyébként ekkora összegnél adható 50%-tól;
- kizáró körülmény az igénylő köztartozása.

A kockázatvállalás mértéke függ az igénybe vett hitel nagyságától (1. táblázat).

1. táblázat

A kockázatvállalás mértéke hagyományos hiteleknél

Hitel	Kockázatvállalás mértéke
5 millió Ft alatt	max. 90%
5-15 millió Ft között	max. 80%
15 millió Ft felett	max. 50%
Fiatal agrárvállalkozók esetén 20 millió Ft összegig	80%
20-30 millió Ft között	60%

Forrás: AVHA

A hitelgarancia intézményrendszerét a vállalkozók közül viszonylag kevesen ismerik, és még kevesebben veszik igénybe! Ennek alapvető oka – túl bizonyos kommunikációs problémákon –, hogy a hitelgarancia olyan sajátos konstrukció, ahol a vállalkozó (a kérelmező) nem találkozik közvetlenül a „termékkel", de még a hitelgarancia szolgáltatást nyújtó intézményekkel sem. A vállalkozó a hitel igénylésekor ugyan a bankkal kapcsolatba kerül, de a bank az, amely – a kockázat megosztása céljából – megegyezik a hitelgarancia intézménnyel. A vállalkozó élvezi ennek a konstrukciónak az előnyét és viseli a költségét, amennyiben díjat kell fizetnie érte *(Apatini, 2001).*

A Gazdasági Minisztériummal kötött megállapodás alapján a 40 millió Ft alatti hiteleknél a garanciadíjból 50%-os díjkedvezmény jár. Ismételt hitelgarancia kérelem esetén a díjkedvezmény mértéke 20%-os.

Az AVHA működésének első éveiben viszonylag alacsony volt a garantált hitelek összege, majd az ún. tőkepótló hitel bevezetésével ugrásszerűen megnőtt az igény a magasabb összegű hitelek iránt. Ettől kezdve évente 20 milliárd Ft körüli hitelállományhoz nyújtott garanciát, de teljesítménye a tizedik évben már 31 milliárd Ft-ra rúgott. Az 1991-2001 közötti 10 esztendő során 11 198 esetben, összesen 130 850 millió Ft garantált hitelállománnyal segítette a mezőgazdasági kisvállalkozások beruházásait. A vállalt garanciaállomány együttes összege 71 143 millió forint volt.

2. táblázat

Garanciák számának és összegének megoszlása országosan (1998-2001)

Év	Garantált hitel E Ft	Átlag E Ft	Garancia száma db
1998	10 125 774	13 133	771
1999	6 526 470	8 282	788
2000	8 403 672	10 719	784
2001	16 233 264	11 096	1 463

Forrás: AVHA

A 2. táblázat jól szemlélteti, hogy a vállalkozások átlagos garantált hitelösszege 10 millió Ft körül alakult. A garanciavállalásra benyújtott kérvények száma ugrásszerűen megnőtt 2001-ben, de ezzel párhuzamosan a garantált hitelek összegének nagysága nem változott. Ez legnagyobb részben a takarékszövetkezetek aktivitásának következménye, mivel az általuk nyújtott kölcsönök átlagos nagysága 7,2 millió Ft, a kereskedelmi bankokénál alacsonyabb. Ilyen kondíciók mellett a kisvállalkozók egy része a takarékszövetkezetek szolgáltatásait vette igénybe.

Az AVHA tevékenységével elsősorban a kis- és közepes vállalkozásokat segíti, mivel erre a csoportra jellemző leginkább a tőkehiány és itt kockázatosabb a hitelezés. A statisztikák szerint 2000-ben a garanciaügyletek 68%-a, míg 2001-ben 62%-a kötődik a 10 fő alatti mikrovállalkozásokhoz (3. táblázat).

3. táblázat

A hitelgarancia ügyek megoszlása a vállalkozások létszáma szerint országosan (2000-2001)

Létszám fő	Garanciák száma db	Garantált hitelösszeg M Ft	Garanciák száma db	Garantált hitelösszeg M Ft
	2000		2001	
1	665	2 920	875	3334
2 – 10	435	5 012	743	7398
11 – 50	276	5 572	524	9930
51 – 100	133	3 120	287	5800
101 – 200	82	2 169	145	3722
201 – 250	11	431	23	1154
Összesen	**1602**	**19 224**	**2597**	**31 338**

Forrás: AVHA

Az Alapítvány által garantált hitelek átlagos értéke 2001-ben 12 millió forint volt, 2002-ben ez 13 millióra emelkedett. Mindkét évben nagyjából megegyező az ügyletek száma (2500-2700) és a kihelyezett tőke is változatlanul 30 milliárd forint körül alakult. A „bennragadt" (vissza nem térülő) hitelek összértéke éves szinten 0,5-1,4 milliárd forint között változott.

KISVÁLLALKOZÁSOK RÉSZVÉTELE A MIKROHITEL PROGRAMBAN

A Mikrohitel Program legfontosabb célkitűzései:

- a kis- és kezdő vállalkozások speciális igényeit figyelembevéve megfelelő pénzügyi és üzleti támogatás nyújtása;
- a mikrohitel elnyerését követően a kisvállalkozók a kereskedelmi bankok potenciális ügyfeleivé válhassanak.

A Mikrohitel Program olyan több elemből álló támogatási rendszert jelent, amely komplex pénzügyi és szakmai segítségnyújtást, valamint támogatást valósít meg a kis- és középvállalkozások számára. A program szerves részét képezi a *Magyar Kormány* gazdaságfejlesztési politikájának. A *Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány*, (a továbbiakban: MVA) a megyei rendszerben szerveződött *Helyi Vállalkozói Központokkal*, (a továbbiakban: HVK-k) hálózatot alkotva biztosítja a Mikrohitel Program országos elérhetőségét.

A program kedvezményezettjei azok a kezdő és már régebben működő kis- és középvállalkozások, amelyek számára általában nem érhetőek el és nem megfelelőek a kereskedelmi bankok által kínált hitellehetőségek. Az *Európai Unió Bizottsága* 1990-ben az MVA-t jelölte ki a PHARE kis- és középvállalkozások fejlesztési programjának végrehajtására, amelyre 2000 decemberéig több mint 60 millió eurót biztosított.

A PHARE források mellett a Magyar Kormány a *Gazdaságfejlesztési* (2000-től kis- és középvállalkozás fejlesztési) *Célelőirányzatból* biztosít társfinanszírozást 1996 óta. Az elmúlt időszakban (1992 és 2002 között) országosan több, mint 18 ezer mikro-, kis- és középvállalkozás vette igénybe az MVA által biztosított mikrohitelt (4. táblázat, lásd a borítón).

Az EU, a Gazdasági Minisztérium (a továbbiakban: GM) és a *Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium* (a továbbiakban: FVM) által nyújtott források a hiteltörlesztések útján ötmilliárd forintos visszaforgó alapként funkcionálnak. Az EU PHARE programja 2000-ben összességében mintegy 2,6 milliárd forintot biztosított a GM és az FVM a Mikrohitel Program finanszírozására.

A megváltozott gazdasági és jogi környezetet követve, az igényekhez igazodva 2000. július 1-től a mikrohitel felső határa 1,3 millió forintról 3 millióra , majd egy év múlva 6 millió forintra emelkedett. A korszerűsített finanszírozási program eredményességét, a megemelt összeghatár mellett, a magasabb forgóeszköz hányad is segítette.

Mint várható volt, a kedvező feltételek hatására a mikrohitel folyósítások 2000 második felében megtöbbszöröződtek. 2000. július 1 – november 30 között országosan 1091 vállalkozás vett fel mikrohitelt, 1 809 047 ezer forint összértékben. Ebből a 3 milliós felső összeghatárú hitelfelvételek meghaladták az 1 milliárd forintot. Ebben az öt hónapban az átlagos hitelnagyság 1,66 millió forint volt, ami azt mutatja, hogy a korábbi 1-1,3 milliós felső összeghatár reális korlátot jelentett a vállalkozóknak. 2002-ben, – a hatmilliós felső határral – minden korábbi eredményt felülmúlva több mint 9 milliárd forint hitelt folyósítottak a kisvállalkozóknak (4. táblázat, lásd a borítón).

A MEZŐGAZDASÁG RÉSZESEDÉSE A MIKROHITEL PORTFÓLIÓBÓL

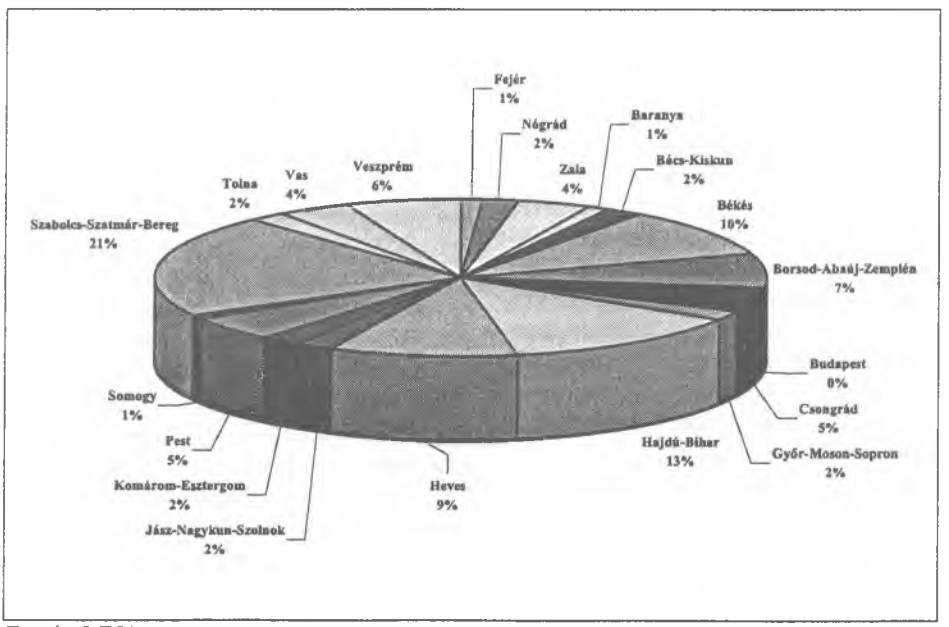
Említettük, hogy a Mikrohitel Program 2000 júliusát követően alapvetően megváltozott, ami nemcsak a hitelkondiciókat-, hanem az ügyintézés teljes menetét is érintette. A folyamat központosításra került az MVA-ban és a mikrohitel pénzalap a HVK-tól az MVA által létrehozott Országos Mikrohitelalapba került. Ezzel párhuzamosan megváltozott a nyilvántartás és a kihelyezett hitelek ellenőrzési tevékenysége is.

Az országos adatokat elemezve megállapítható, hogy a mezőgazdaság részesedése a teljes folyósításon belül jelentős szórást mutat az egyes HVK-k esetében, és nem mutatható ki összefüggés az adott megye mezőgazdasági jellege és a folyósított hitelek százalékos megoszlása között. Továbbá a megyék döntő többségében a mezőgazdaság finanszírozása a Mikrohitel Program területén sem preferált. A mezőgazdasági vállalkozások a szezonális árbevételük miatt sok esetben nehezen tudják teljesíteni a pontos kamat- és tőketörlesztést. Ugyanakkor a mikrohitel – más banki hitelprogramokhoz hasonlóan – ugyanazt a visszafizetési rendszert követi, mint a más szektorban tevékenykedő vállalkozások esetében. A kamatfizetés havonta, míg a tőketörlesztés negyedévente esedékes, függetlenül attól, hogy milyen a mezőgazdasági vállalkozás pénzügyi forgalma. További gondot okoz, hogy a mezőgazdasági vállalkozások által fedezetként felajánlott gépek, ingatlanok gyakran nem piacképesek, illetőleg nehéz megítélni valódi piaci értéküket.

Az első időszakban kialakult trendek előrevetítették a mezőgazdaság Mikrohitel Programban való részvételének csökkenő arányát. Amíg egy 1995-ös felmérés szerint a mezőgazdasági vállalkozások a mikrohitelért pályázók között jelentős arányban szerepeltek (22,7%-ban), addig az 1998-as adatok szerint részvételük csökkent (15%-ra). A megyék közül a legnagyobb arányban az ország keleti megyéiben preferálják a mezőgazdasági vállalkozásokat, a nyugati megyékben a mezőgazdaság aránya jóval szerényebb (1. ábra). A mikrohitelt a körültekintő vállalkozók szerencsésen párosították más mezőgazdaságfejlesztési alapokkal, melynek eredményeképpen jelentős beruházásokra, fejlesztésekre sikerült szert tenniük.

1. ábra

Mikrohitel Program megyénkénti alakulása, 1998

Forrás: MVA

MIKROHITEL PROGRAM LEHETSÉGES TOVÁBBFEJLESZTÉSE

A mezőgazdasági kisvállalkozások beruházásainak finanszírozására a mikrohitel a jelenlegi formájában csak részben alkalmas konstrukció, ezért célszerű paramétereinek megváltoztatásával továbbfejleszteni.

A hitelvisszafizetési hajlandóság vizsgálatából kiderült, hogy itt a legkisebb a törlesztési fegyelem. Ez kapcsolatban áll az árbevételük szezonalításával, ezért célszerű lehetőséget biztosítani a hitel visszafizetés eltérő ütemezésére (5. táblázat).

5. táblázat

Az új hitelkonstrukció lehetséges paraméterei

Hitel célja	Forgóeszköz hitel	Beruházási hitel	Beruházási és forgóeszköz hitel
Futamidő maximum	2 év	5 év	5 év
Türelmi idő	3 hónap	6 hónap	6 hónap
Hitel maximuma	3 millió forint	10 millió forint	10 millió forint
Kamat	Jegybanki alapkamat +1%	Jegybanki alapkamat	Jegybanki alapkamat
Saját erő minimális aránya	Nincs meghatározva	25%	25%
Forgóeszköz felhasználás max. aránya	100%	0%	30%

Forrás: Saját számítás a mikrohitel és az AVHA adatai alapján

A TERÜLETFEJLESZTÉSI CÉLELŐIRÁNYZAT SZEREPE A KISVÁLLALKOZÁSOK FINANSZÍROZÁSÁBAN

A megyei szintű fejlesztési alapok közül a vállalkozói réteg legnagyobb érdeklődése az ezredforduló éveiben a *Területfejlesztési Tanács* döntési hatáskörében lévő *Területfejlesztési Célelőirányzat* iránt mutatkozott. Erre a támogatásra belföldi székhelyű jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, egyéni vállalkozók, illetve magyarországi állandó lakhellyel rendelkező személyek pályázhatnak.

A mezőgazdaság fejlesztésében kiemelten támogatottak a kedvezményezett térségeken belüli beruházások, valamint a kistermelők önszerveződésén alapuló értékesítési, feldolgozó, közös gépbeszerzési fejlesztések, beruházások. A pályázatot kiírók ettől a támogatási formától az agrárintegrációk elősegítését és a hátrányos helyzetű települések felzárkózását várják. Az 1998-2001 évi adatok alapján megállapítható, hogy a területfejlesztési források odaítélésekor *egyértelmű hátrány az adott megye viszonylagos fejlettsége*, mivel a megyei támogatási keretek a fejlettebb megyékben csak töredéke a hátrányosabb helyzetben lévő megyékben felosztható keretnek.

A területfejlesztési pályázatokról általában megállapítható, hogy az agrárvállalkozások nem tudják vállalni a pályázati feltételeket. A megoldás olyan speciális kiírás lehetne, amely figyelembe venné a mezőgazdasági kisvállalkozások helyzetét, jövedelemtermelő képességét. Egy mezőgazdasági gépfejlesztési beruházás elérheti a 10-20 millió Ft-ot is, amihez nem feltét-

lenül kell munkahelyteremtésnek is társulnia. Az ilyen fejlesztésekhez legfeljebb 1-2 fő felvételére adódik lehetőség, ami viszont csak 1,5-3 millió Ft-os támogatás elnyeréséhez nyújt alapot.

A területfejlesztésről és -rendezésről szóló törvény és a hozzá kapcsolódó kormányrendelet alapján a területfejlesztési pályázat célja:

- A társadalmi és gazdasági térbeli – életkörülményekben, gazdasági, kulturális, oktatás-képzési és infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló – jelentős esélyegyenlőtlenségek mérséklése.
- Az átfogó szerkezetátalakítási és a térségi integráción alapuló gazdaságfejlesztési programok kialakításának és végrehajtásának segítése.
- A nemzetközi pénzügyi források, illetve a vállalkozói és befektetői tőke területfejlesztési programokba való bevonásának elősegítése.
- Az Európai Unió Strukturális Alapjai fogadására való felkészülés.

A támogatásra belföldi székhelyű jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, egyéni vállalkozók, illetve belföldi állandó lakhellyel rendelkező személyek pályázhatnak. A támogatás formája lehet:

- vissza nem térítendő támogatás;
- visszatérítendő támogatás;
- valamint fejlesztési hitelekhez nyújtott kamattámogatás.

A kiírás a támogatások alábbi célrendszerét és a hozzájuk kapcsolódó arányokat (intenzitást) jelöli meg:

- munkahelyteremtő és munkahely megtartó beruházásokhoz, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- ipari területek és inkubátorházak kiépítéséhez, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- térségi fejlesztési programok, gazdasági fejlődést elősegítő tanulmányok készítéséhez, a támogatási intenzitás felső határa 70%;
- vállalkozásokat segítő termelő infrastrukturális beruházásokhoz, beleértve a halastó kiépítését szolgáló vízi építményt, a hírközlést, informatikát, a térségi hulladék elhelyezését és kezelését, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- a humánerőforrást biztosító fejlesztésekhez, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- a falusi idegenforgalmi fejlesztésekhez, a támogatási intenzitás felső határa 40%;
- meghatározott roma programokhoz, támogatási intenzitás felső határa 40%;
- valamint az elfogadott megyei vagy kistérségi területfejlesztési programok megvalósítását szolgáló fejlesztésekhez, a támogatási intenzitás felső határa 40%.

KÖZPONTILAG BIZTOSÍTOTT ORSZÁGOS HATÁSKÖRŰ TÁMOGATÁSOK

A mezőgazdasági tevékenységet folytatók körében is legnépszerűbb támogatási forma a vissza nem térítendő támogatás. A támogatások túlnyomó hányada vissza nem térítendő, a mezőgazdaságban elenyésző számban fordulnak elő visszatérítendő támogatási formák.

Központi költségvetésből leggyakrabban az alábbi támogatásokra nyújthatnak be pályázatot a mezőgazdasági tevékenységet végző kisvállalkozók:

- a mezőgazdasági tevékenység költségeinek csökkentéséhez;
- állattenyésztés támogatására;
- forgóeszközhitel kamattámogatására;
- állami kezességvállalásra, meghatározott hitelekhez;
- valamint beruházások megvalósításához.

Magyarországon – hasonlóan az Európai Unió tagországaihoz – csak azok a termelők részesülhetnek állami támogatásban, akik eleget tettek törvényben előírt adat-

szolgáltatási kötelezettségüknek. Ennek a kötelezettségnek viszonylag egyszerűen eleget lehet tenni, az illetékes falugazdász bevonásával. Minden mezőgazdasági termelő kérheti nyilvántartásba vételét, aki külterületen legalább 1 ha földterületet művel, vagy egy számos állatot tart.

A nyilvántartási adatlap feldolgozását követően a területileg illetékes Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Hivatal határozatot állít ki, amely tartalmazza a termelő azonosítási adatait (név, lakhely stb.) és a regisztrációs számot. Ezt az eljárást minden évben meg kell ismételni, mivel a határozat csak a tárgyévre érvényes.

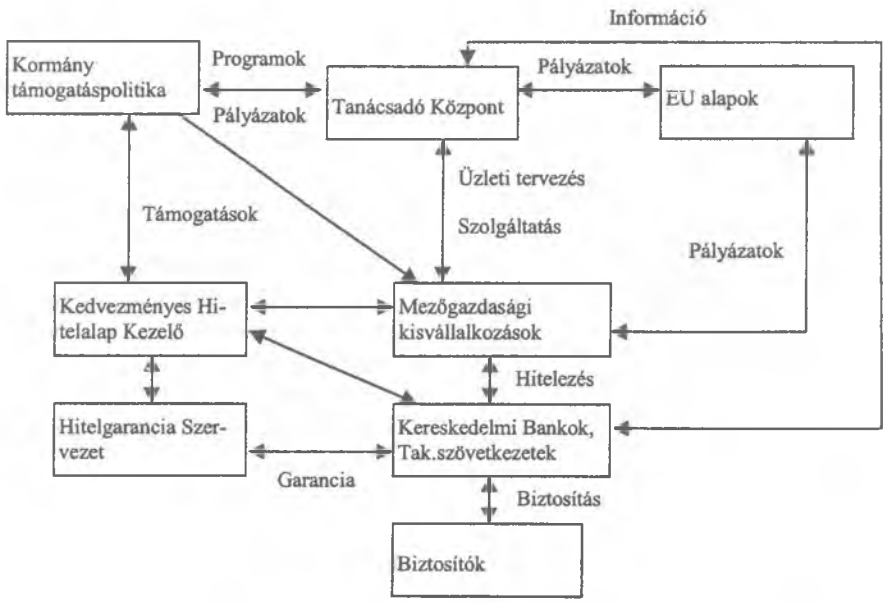
AZ INTÉZMÉNYI RENDSZER KORSZERŰSÍTÉSE

A mezőgazdasági kisvállalkozók többségének gondot okoz a hitelezési gazdálkodási és piaci ismeretek hiánya, ezért a hangsúlyt a pénzügyi támogatás mellett a kiegészítő, szolgáltatásokra kell helyezni. Ilyen szolgáltatás lehet egy létrehozandó Tanácsadó Központ által biztosított szakmai segítségnyújtás. A Tanácsadási Központ fontos feladata a vállalkozások egymás közötti kapcsolatának kialakítása, azaz a modern integráció erősítése. Rendezvények, programok szervezésével, valamint kiadványok készítésével elősegítheti a vállalkozói- és termelési kultúra fejlődését.

A szervezet szolgáltatása lehet, hogy megtalálja a mezőgazdasági kisvállalkozók számára azt a formát, ami a különböző elérhető források optimális kombinációját biztosítja beruházásaikhoz. Ezért szükséges, hogy a munkatársaknak áttekintésük legyen a helyi viszonyokról, ismerjék azokat a forrásokat, amelyek a vállalkozások és a régió fejlesztéséhez rendelkezésre állnak, és ne csak pénzpiaci megközelítést képviseljenek.

2. ábra

Intézmények és folyamatok a finanszírozásban

Forrás: Saját tervezés

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Apatini Kornélné: A hitelgaranciák szerepe a kisvállalkozás fejlesztésben. Kisvállalkozás-fejlesztési konferencia, Budapest, 2001 – (2) Révész Jánosné: A kisvállalkozói hitel- és garanciarendszer működése Magyarországon. MVA Kutatási füzetek. Budapest, 1997 – (3) A kis- és középvállalkozások helyzete. Éves jelentés. Kisvállalkozás Fejlesztési Intézet. Budapest, 2001 – (4) Éves jelentés. Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány, Budapest, 2001

A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGIÓ L SZÉKELYFÖLD

A Kárpát-medence határainkon túlnyúló részeinek ismerete a középkorúnak számító generáció tudásanyagának általános hiányossága. A 2004-es EU-bővítés (és várhatóan a soron következő kör) jelentős lépés e természeti, földrajzi nagytáj és „történelmi régió" európai gazdasági nagytérséggé integrálódásában. A legmesszebbmenőkig egyetérthetünk *Enyedi György* akadémikus előszavával: „az eredményes regionális integrációnak elsősorban a helyi érdekeltségen, a gazdasági, vállalkozói szféra érdekeltségén kell alapulnia – az nem állami akciókon múlik." Az első lépésnek a Kárpát-medence népeinek, lakóinak a régióval kapcsolatos ismeretét kell tehát bővíteni, az egymásról alkotott képet a valósághoz közelíteni, színesíteni. Ezzel csökkenthetők azok az előítéletek, az a gyanakvás, ami a határ két oldalán az üzleti és a civil szféra együttműködését hosszú időszakon keresztül gátolta.

Az *MTA Regionális Kutatások Központjának* stratégiája a regionális tudomány határon túli meghonosítását is célul tűzte ki. Ez szerencsésen találkozott a székelyföldi értelmiségiek kezdeményezésével. Ennek az együttműködésnek színvonalas és hasznos termékét veheti kézbe az olvasó. *Horváth Gyula* főigazgató szerkesztésében a 15 fejezetre tagolódó könyvet 68 ábra és 145 táblázat teszi áttekinthetővé, és a tudományos alaposság, a rendkívüli információ-gazdagság mellett olvasmányossá is. A (Dialóg Campus Kiadó Budapest – Pécs, 2003)

A feladat nem egyszerű, ugyanis mint a szerző írja, „Romániának még nincs kiforrott regionális politikája és elfogadott nemzeti területfejlesztési terve." Azok az alapelvek azonban, hogy kiküszöbölhető „az etnikai törésvonalak mentén elkülönülő", a román vagy magyar szervezetek által végzett tervezés, s az ország Európai Unióhoz való csatlakozása lényeges változásokat hoz majd, jelentősen hozzájárulhatnak a megoldáshoz.

Azzal a meggyőződéssel ajánlom a könyvet folyóiratunk olvasóinak figyelmébe, hogy áttanulmányozásával egy igen izgalmas tudományos kirándulás élményével gazdagodnak, s velem együtt türelmetlenül várják majd a sorozat következő, a Kárpát-medence újabb régióit bemutató könyveit.

Fehér Alajos dr.

DIFFERENT FORMS OF SUBSIDIES GIVEN TO SMALL AGRICULTURAL ENTERPRISES

By:
KOCSISNÉ ANDRÁSIK, ÁGOTA – TENK, ANTAL – MOLNÁR, BARNA

Systems of guaranties cannot be examined alone without the knowledge of the actual political objectives as well as of the credit system established hitherto. The majority of governments in advanced market economies developed their own programmes of guaranties performed by a well-established system of institutions. The Hungarian institutions offering credit are mostly founded around the early 90-ies. Their form of trading, logics and structures of ownership are different, but their common aim is to assist small and medium-size enterprises in their development as far as they do not dispose funds sufficient to take a loan.

The financial problems of agricultural production ought to be reconsidered in the process of integration to the European Union. It is especially true for the poorly funded small and medium-size enterprises. Animal husbandry was – by objective reasons – always at a disadvantage, moreover, their chances will even worsen under the circumstances of the system of subsidies in the EU. Most of the small enterprises are unable to perform larger projects, therefore, they cannot fulfil the conditions of tenders (own funds, employment, size of plots, etc.).

The most important task of the future will be the creation conditions, which could favour the competitiveness of small farms by state intervention. One of the useful actions would be to help with national subsidies the enterprises to apply for EU tenders invited for resources to structural and rural development. During the initial period, they will not be able to do that, therefore, it has been suggested to train experts to advise the farmers in optimising their investments.